

razvoja, kolikor bi ga seveda sploh še mogel, ker bi ga moral, zvest svojim načelom, usmerjati v napredno, to je delavsko-socialistično smer. Da je to res, nam morebiti dokazuje sama oblika. Zakaj bi sicer na napake v našem porajajočem se krščansko-socialističnem gibanju ne opozoril s konstruktivno kritiko, kakor je to storil deset-letje prej v osnutku za Arkov govor na ustanovnem občnem zboru ljubljanskega delavskega izobraževalnega društva? Zakaj je uporabil ravno obliko satire, ki mu je vse doslej služila za kritiko ne samo nezdravih, ampak največkrat sploh neozdravljivih pojavov v našem narodnem življenju? Kot človek izrednih intelektualnih sposobnosti je zavračal možnost, da bi moglo biti na pol izobraženo vodstvo v našem narodnem gibanju uspešno. Toliko neverjetneje se mu je to zdelo v primeru, ko je šlo za preobrazbo kompliciranega socialnega življenja. Od tod očitek Suhadobniku:

*Od vseh voglov in prelazov
zbral mrgodnih si obrazov,
ki še mnogo manj umejo,
da rojakom dati smejo
zemljtresnih misli ključ,
naj odpro si novo luč!*

(LZD III, 165-116)

Že samo iz zgornjih nekaj verzov vidimo, da se je Levstik nedvomno zavedal pomembnosti socialističnih teženj, ki so se tudi pri nas začele prebijati na dan izpod skrepenega toka meščanskega liberalizma. Suhadobnik se trka na prsi očitno pod vplivom Frana Železnikarja (1843-1903), ki je deloval v 80-ih letih s propagando marksističnih idej v ljubljanskem delavskem izobraževalnem društvu, kjer so prevladovali napredni obrtniki kot prvi predstavniki socialistične misli pri nas:

*mi smo v jutru zlate zore,
iz katere sonce vstaje,
da zasije na ose kraje.*

(LZD III, 168)

Za satiro torej ne drži trditev, da »se nikdar ne dotakne ideje socializma« (LZD III, 393). Res pa je, da napad ne velja njej, ampak v prvi vrsti časnikarskemu samozvanstvu in komolčarstvu v našem javnem življenju, ki ju poseblja Suhadobnik. To potrjuje očitek Suhadobniku:

*Kdo je tebe zval, da godi,
kaj se v glavi tvoji blodi?*

(LZD III, 166)

Levstik je bil torej upravičeno skeptičen do prednje straže krščanskosocialističnega gibanja pri nas zaradi idejne zmedenosti, zlorabljanja vere v politične namene in dvomljive moralne vrednosti njenih predstavnikov. Bil pa je kljub več kot dveletnemu bivanju na Dunaju, kjer je imel priložnost, seznaniti se s socialistično problematiko nasploh in z marksizmom posebej, idejno premalo pripravljen in povrhu še tik pred neozdravljivo boleznijo, ki se mu je stopnjevala v versko blaznost, da bi se odločil za pristop k ljubljanskemu delavskemu gibanju, v katerem je sprva prevladovala napredna socialistična miselnost, a je po celovškem procesu zoper anarhiste in socialiste decembra 1884 spričo izgube najvidnejših voditeljev polagoma zaspalo, vsa socialistična dejavnost pa bila prenesena v industrijsko pomembnejši Trst.

Stane Pevec

NEKAJ OPAZK K SLOVENSKIM KRAJEVNIM IMENOM NA -JANE

S pozornostjo sem prebral prvi del seminarske naloge D. Mertelja v Bezlajevi priredbi in nestrpno pričakoval izid naslednje številke JiS. Že nekaj let raziskujem zgodovino Trsta in njegovega okoliša v srednjem veku. Ob pomanjkanju virov za dobo od naselitve Slovencev do 13. stoletja sem se lotil tudi toponomastike. Zato me je spis izpod peresa strokovnjakov-jezikoslovcev zelo zanimal. Zdaj, ko je izšel v celoti, pa podajam nekaj popravkov in dostavkov iz svojih dognanj.

Dutovlje po mojem ne spadajo povsem med stanovniška imena, ker so, kot kaže najstarejši zapis 1281 *Dietendorf* (V. Joppi, Documenti goriziani v Archeografo Triestino, Nuova serie XI) le okrnela oblika za *Dutovlje selo. Poznejši zapisi 1300 *de Dotoglan*, *de Dothoglan* (Tržaški mestni arhiv, Quaternus decimarum & quarte-

siorum Ven. Capituli S. Iusti Mart. de Anno 1300; f. 10,26) 1317 *de Dutolano, de Dütolan* (istotam, Quaternus decimarum Ven. Capituli S. Iusti Mart. de Tergesto de Anno 1317, f. 20' in 22) sicer kažejo na stanovniško ime, a so lahko nastali po analogiji z bližnjimi Vrhovljami, Vogljami in Dobravljami. Po analogiji so namreč nastale vse te oblike krajevnih imen: *Barkovlje* iz *Barkola* (italijansko *Barcola* < < *Balcola* < *Valcula < *Vallicula); *Žavlje* iz *Žavle* (ital. *Zaule* s starejšo ladinsko obliko *Zaulis*); *Bane* iz *Bani* (leta 1647 je bila tam le ena hiša, last Matije Bana, in se je kraj imenoval *Buzel* od ital. *Busello*, Tržaški mestni arhiv, *Perticazioni del 1647*); *Frneče*, uradno *Fernetiči* oziroma *Fernetti*, iz *Frneči* (skupina gostiln, namenjenih počitku voznikov na cesti, iz l. 1779 po vsej verjetnosti ni starejša od ceste same); *Padriče* iz *Padrič* po zgledu bližnjih *Trebč* (v zemljiški knjigi *Padrich, Trebich*; enako na avstrijskih specialkah; ital. *Padriciano, Trebiciano*). *Trebče* so dejansko stanovniško ime, kot izpričujejo najstarejši zapisi 1300 *de Trebechano* (TMA, *Quaternus* iz l. 1300, f. 39'), 1328 *de Trebecano* (TMA, *Vicedominaria* vol. 4. f. 124), 1337 *de Treybechano* (TMA, *Vicedominaria* vol. 12. f. 47; diftongi so značilnost nekdanjega tržaškega romanskega narečja), in sicer od antroponima *Trebec*. Pri *Padričah* pa je nemogoče, da bi šlo za stanovniško ime na -jane, ker je naselje nastalo šele na prehodu iz 16. v 17. stoletje z naselitvijo družine *Grgičev-Padričarjev* (leta 1619 je neki *Tomaž Padrichiar* stanoval na Starem bregu pri *Padričah* (*Pavani, La origine del nome Padriciano, Archeografo Triestino, Nuova serie* vol. XIII), leta 1647 živijo njegovi potomci že na mestu današnje vasi (TMA, *Perticazioni del 1647: Andrea Gergich de Padrichiar, Jacob Gergich de Padrich, fratelli Gergichi Padrichiari* ipd.), ki je nastala na spodnjem koncu velikega *Zavoda*, krčevine iz tistih let.

Najbrž pa moramo primer *Dutovelj* vzeti za dokaz, »da je pri izvedenkah iz antroponimov eksistiralo dvoje imen, posesivni adjektiv, tvorjen z -jo- sufiksom, in iz tega dalje izvedeno stanovniško ime na -janec«.

Milje vs vprašanje zase. Slovenci iz *Miljskih hribov* (to je prevod ital. *Monti di Muggia*; za Slovence so bila to včasih *Miljska brda*, 1327 *Milšca berda*, TMA, *Vicedominaria* vol. 4. f. 19') pravijo *Mile*, z *Miu*, iz česar bi se dalo sklepati, da je oblika *Milje* novejša knjižna tvorba. Vendar bi iz *Mugla* (beri *Mulja*), današnje narečno *Muja*, pričakovali prej *Milje* kot *Mile*. Končni e v slovenščini je bil verjetno zelo sličen laškemu a, če so laški pisarji pisali *Opčine, Rizmagna* za *Ricmanje* in podobno.

Petelinje na *Pivki* je težko šteti med stanovniška imena. Pravilen načrt vasi kaže, da je naselje nastalo v času, ko so nemški gospodje po ogrskih vpadih načrtno kolonizirali deželo, in je torej primernejše izvajati to ime iz *Petelinje selo. Možno pa je tudi, da je vas starejšega izvora in da je bila pozneje le preurejena. Težko si je namreč predstavljati koseze v takih mlajših naseljih (po urbarju gosposčine *Prem* iz l. 1498 sta bili tam dve viteški kmetiji, ki jih *Kos šteje* za nekdanji koseški posestvi. *Prim. urb. II, 92*), čeprav jih nahajamo tudi na lazih (*Hauptmann, Staroslovenska družba* in obred na knežjem kamnu, 105, 126).

Famlje, 1330 *de Famglach* (TMA, *Vicedominaria* vol. 6. f. 116) so verjetno bile sprva naselje pridvornih hlapcev in dekel ob dvoru tržaškega škofa (*famulus* »hlapec«, *famlje selo, 1275 *Famelat*, *Bianchi, Thesaurus ecclesiae Aquileiensis*, 273). Bližnje *Škoflje* (1329 *de Scofgla*, TMA, *Vicedominaria*, vol. 6. f. 51, kar bi kazalo na *škoflje selo ali celo na starejšo obliko *škoflja sela) namreč kažejo na nekdanjo škofovsko posest v tem okolišju in zdi se, da je treba staviti škofov dvor (morda desetinski dvorec, prim. *Vilfan, Vprašanje »opasila«*, SE IX, 257) v *Vremski britof*. Najstarejši zapisi sicer kažejo na stanovniško ime, a zdi se, da je to enak primer kot *Dutovlje*.

In še nekaj vrstic o ostalih resničnih in navideznih stanovniških imenih v okolici *Trsta*. *Kroglje* so po vsej verjetnosti ime na -jane. Razlike pri najstarejših zapisih 1326 *de Croguflano, de Craguglano*, 1328 *de Creguglano* (TMA, *Vicedominaria*, vol. 1. f. 47' in 48' ter vol. 2. f. 85'); 1236 *Chorug, Kos, Gradivo V*, 651, ni povsem gotov) nudijo možnost, da ime izvajamo od kroga pa tudi od kragulja. V drugem primeru bi šlo za antroponim. *Mačkovlje*, 1331 *de Mačchoglano, de Mačchoglan* (TMA, *Vicedominaria*, vol. 8. f. 58') so v domači izgovarjavi *Mačkolje*, zelo staro romansko ime zanje pa je *Caresana*, 1334 *de Carisana* (istotam, vol. 10. f. 93). *Petrinje* so se do konca 16. stoletja imenovala *Trpce* (prvič 1301 *de Trepez, Kandler, Codice diplomatico istriano* a. 1301). *Urbar tržaške škofije* iz leta 1574 (TMA, *Registro delle Entrate del vescovato di Trieste*) pozna le vas *Terpez*, a v njej kmeta po imenu *Antonio Bazez Pettrigna*, kar bi kazalo, da izhaja sedanje ime vasi od priimka prebivalcev. *Ricmanje* so brez dvoma bile spočetka *Ricmanje selo ali pa *Ricmanja sela. Zapisi

1271 *de Rizmagna* (Kandler, Cdi, a. 1271), 1322 *de Riçemagna*, 1325 *de Riçmagna*, 1326 *in uilla Riçmagne* (TMA, Vicedominaria, vol. 1. f. 6, f. 16' in 38') pričajo, poleg germanskega antroponima *Rizmagn, za to.

To so moje pripombe k Slovenskim krajevnim imenom na -jane. Predvsem so bile mišljene kot skromen doprinos k razumevanju še malo raziskanih krajevnih imen, ki so največkrat edini vir za najstarejšo zgodovino posameznih naselij.

Samo Pahor

MAHNIČEVA IN BERNIKOVA ESTETIKA

Bogoslovni profesor dr. Anton Mahnič je razložil svoje estetske poglede v razgovorih, ki nosijo prijazen naslov Dvanajst večerov (Slovenec 1884). Takoj po izidu Dvanajstih večerov se je razvnela ogorčena polemika, ki pa ni mogla uspeti, ker nikakor ni hotela prestopiti dogmatičnih meja. Mahnič je bil na svoje prvo delce ponosen, v posebni knjžici ga je ponatisnil, skliceval se je nanj in na platnicah svoje revije Rimski katolik je vztrajno pozival slovenske liberalce, naj mu vendar že razložijo svoje estetske nazore. Filozofsko izobraženi posvetni inteligenti so bili tiste čase pri nas redki in zato je Mahnič precej časa čakal na enakovrednega nasprotnika. Šele čez deset let mu je z razpravo Nekaj o lepem (Vesna 1894) zadosti temeljito odgovoril triindvajsetletni študent filozofije Ivan Bernik. Obema, Mahniču in Berniku, je pomenila estetika trdno izhodišče za nadaljnje kritično udejstvovanje. Če hočemo pravično oceniti njun vpliv na književnost, moramo najprej poznati njuno estetiko.

Mahnič v estetiki ni utiral novih potov, ampak se je naslanjal na tradicionalne definicije lepote. Doživetje lepote je definiral po sv. Tomažu Akvinskem: »Lepota je, kar vgladano dopade.« Pri tem mu je izraz »vgladano« vse preveč čuten, zato razlaga, da je le prispodoba za izraz »spoznavno«; torej lepo ni tisto, kar ugaja očem, ampak razumu. Objektivno stran lepote pa določa po sv. Avguštinu. Predmeti so lepi, če je v njih »raznoličnost v enoti«. Hiša n. pr. je lepa, če je višina v sorazmerju z dolžino, če so vrata na svojem mestu, okna v ravni črti in primerno razvrščena, kratka, če so vsi deli razvrščeni v skladu z idejo hiše.

Bernik je izhajal iz sodobne nemške filozofije. Tudi on začenja svoja razmišljanja s problemom, kako bi objektivno sodili lepoto. Na osnovi Herbartove metode razmerij takole razglablja: Razglasje nastopi, kadar v predstavah prevladujejo neenaki deli; soglasje pa, kadar prevladujejo enaki deli. Prvo razmerje predstavljanja zavira, drugo pa pospešuje in nam zato ugaja. Tudi razglasje je upravičeno v umetnosti, ker razglasni členi poživijo mrtvo lepoto. Trajno razglasje ne ugaja. Do Herbartu pa je Bernik kritičen, ker je le-ta svojo estetiko vnašal v pedagogiko in mislil, da je tisto, kar daje soglasje vzgoji, religija. Bernik sodi, da je Herbart storil napako, ker je metodo razmerij razširil iz estetike tudi na druga področja. Če stopi monada — to metafizično zrcalo — v razmerje z drugimi monadami, ni to samo formalna sprememba, ampak že neki notranji dogodek.

Oba esteta torej zelo različno pojmujeta načelo skladnosti. Medtem ko vidi Mahnič lepoto v ujemanju konkretnosti z idejo, jo vidi Bernik v lahkotnosti pojmovanja sestavljenih predstav. Prvemu predstavlja višek umetnosti rojstvo Jezusovo — konkretiziranje najvišje ideje. Drugi pa postaja vznosen ob pogledu na kip Zeusa — na harmonično razvito človeško telo. Različna razlaga načela skladnosti je bila posledica različnih svetovnih nazorov. Mahnič je bil dogmatičen katolik, ideolog, ki bi rad podredil katoliški dogmi vse javno življenje; Bernik je bil materialist Büchnerjevega kova, izobraženec, ki prepušča »nebesa vrabcem in angelom«.

Mahnič je v svoji estetiki pustil odprta vrata za moraliziranje. Kot kritik je v sodobni slovenski književnosti opazal pomanjkanje vzorov, krščanstvu tujo filozofijo, nespoštovanje vere in poltenost. Posebna študija bi morala oceniti, kako je njegova kritika pogubno vplivala na razvoj slovenske poezije. Berniku se je zdel Mahnič podoben kmetu, ki mu je vsaka pobožna pesem »neskončno lepa, medtem ko izobraženec opaža v njej pomanjkanje vsake kompozicije in čisto prozaično izrečene misli«. V sodobni slovenski realistični književnosti je Bernik videl pravo razmerje med soglasjem in razglasjem, pač pa je zaradi prevladovanja razglasja odklanjal naturalizem, ki je ravno takrat prodiral k nam. Žal se je nadarjeni mladenič kritično le malo udeleževal, s samomorom si je namreč pretrgal nit življenja. Morda se v njegovi smrti skriva tragika človeka, ki je bil pred svojim časom. Dolej je bil slovenski književni zgodovini precej nezapažen, treba pa mu bo odmeriti mesto, ki mu pripada.

Franc Žagar